

LÓRINCZNÉ BENCZE EDIT*

AZ EURÓPAI UNIÓ TOVÁBBI BŐVÜLÉSE: A JUGOSZLÁV UTÓDÁLLAMOK

THE FURTHER ENLARGEMENT OF THE EUROPEAN UNION:
YUGOSLAVIA'S SUCCESSOR STATES

ABSTRACT

Enlargement has been at the heart of the EU's development over several decades. The present enlargement agenda covers the countries of the Western Balkans and Turkey. These countries have been given the perspective of becoming EU members once they fulfil the necessary conditions. The main question for most countries from the Balkans has not been *whether* but *when* and *under what conditions* would be the next enlargement occurs.

The Western-Balkans path towards the European Union is grounded within the Stabilization and Association Process developing as a framework to contribute to the long-term security and stability of the region. The EU bringing the Western Balkans closer to the European integration, introduced new type of association agreement with the EU, called the Stabilization and Association Agreement (SAA). It opens the possibility of individual progress towards a later stage of membership negotiations.

1. Bevezetés

A bővítés azon politikai folyamatok egyike, mely végigkísérte a Közösség történetét. A rendszerváltásig intenzitása sem a csatlakozó államok számát (6 újabb tagállam), sem gyakoriságát tekintve nem volt kiemelkedő. A hidegháború végétől jelentősége drámaian megnőtt, s ráadásul állandóan napirenden lévő tényezővé vált. 1995-ben három volt EFTA-taggal bővült a Közösség, majd 2004-ben ezt követte nyolc közép- és kelet-európai ország, valamint Ciprus és Málta csatlakozása, Bulgária és Románia pedig 2007. január 1-jétől lett az Európai Unió része, vagyis 12 év alatt a 12 tagú Unió 27 tagúvá bővült. A folyamatnak azonban még messze nincs vége, hiszen a délkelet-európai államok euroatlanti külpolitikai orientációja a bővítések folytatását feltételezi. Ugyanakkor látható, hogy bár a térség kiemelkedően fontos biztonságpolitikai szerepet játszik a Közösség számára, mégis a csatlakozást illetően rendkívül óvatosan nyilatkozik, mindössze uniós perspektívát kínálva a régió országai számára, s megszigorítva a feltételeket tartózkodik a csatlakozás időpontjának megnevezésétől. Ez az ellentmondásosság meghatározó szerepet játszik a jugoszláv utódállamok, valamint Albánia és Törökország csatlakozási nehézségeiben, sőt tükröződik a Közösség politikájának kettősségében, az egységes kezelés és/vagy a differenciálás elve alkalmazásában és váltakozásában.

Az Európai Uniónak egyre sürgetőbben meg kellene válaszolnia azt a kérdést, hogy hol vannak Európa földrajzi és funkcionális határai, térben meddig, és milyen módon folytatható a terjeszkedés, hogy a további bővítések célja az európai jólét és gazdaság kiterjesztése, vagy inkább a regionális stabilitás megeremtését és kiteljesedését irányozza elő. Bár a megoldás még várat magára, az egyértelműen látható, hogy az Unió elkötelezett a további bővítések mellett. A tárgyalt térség esetében annyi világosan megfogalmazódik, hogy a régió csatlakozásának elsősorban nem gazdasági előnyei, hanem biztonságpolitikai elemei kerülnek előtérbe.

* PhD, főiskolai docens, tanszékvezető-helyettes, Kodolányi János Főiskola.

2. A térség geopolitikai lehatárolása és biztonságpolitikai kihívásai

Az Európai Unió utolsó, keleti bővítésekor már egyértelmű volt, hogy a Közösség határainak újabb kiterjesztése a volt jugoszláv tagállamok irányába tágítja ki az európai teret. Ugyanakkor azonnal beleütközött a lehatárolás nehézségeibe, hiszen a rendszerváltó országok között élenjáró Szlovénia már uniós tagállamként nem tartozott a kérdéses ország-csoporthoz, viszont a gyakorta változó számú jugoszláv utódállamok¹ mellett Albánia is a térséghez kapcsolódott. Ezen ellentmondás feloldására az Unió a térlehatárolás egy újabb elemét megteremtve a Nyugat-Balkán kifejezést alkalmazta, mely nem földrajzi térként, hanem mint politikai fogalom jelenik meg, és az Európai Unió bővítési politikájának részeként azt a területet foglalja magába, melynek államai még nem tagjai a Közösségnek, de már részesei az európai integrációs folyamatnak. A „nyugat” előtag utal arra, hogy a térséghez tartozó államok külpolitikája európai uniós, vagyis nyugati orientációjú. Az Unió által létrehozott mesterséges lehatárolás alapján ide sorolható Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Szerbia, Montenegró, Koszovó és Albánia, a hétköznapi szóhasználatban elterjedt politikai felosztás szerint a volt Jugoszlávia, plusz Albánia, mínusz Szlovénia.

A Balkánnak ez az euro-politikai megoszlása egyben azt is jelenti, hogy a Nyugat-Balkán államai egy csokorba foglalhatók, mert hasonló történelmi örökséggel és célokkal rendelkeznek, s hasonló problémákkal küszködnek az integrációs folyamatban. A régió homogenitását támasztja alá, hogy államai kivétel nélkül rendszerváltó és egyben nemzetépítő országok, melyek jellemzője az etno- és nómenklatúra-nacionalizmus,² a gazdasági instabilitás, a súlyosbodó társadalmi és szociális problémák, a magas fokú szervezett bűnözés, a szélsőségek és az iszlám extrémizmus térnyerése, a térség országai között hiányozó intraregionális kapcsolatok, és hasonló külpolitikai orientáció. Természetesen ezen közös vonások a régió egyes államaiban nem egyforma mélységben, időben és térben eltérő módon, specifikus jegyekkel tarkítva jelennek meg, az átalakulás időben és mélységében meglehetősen nagy különbségeket mutatva valósult meg, és a régió országai a demokratikus intézményrendszer és plurális demokrácia kiépítésének különböző szintjein állnak.³ Elemzők éppen azzal magyarázzák a térség csatlakozási nehézségeit és az integrációs folyamatban való eltérő helyzetét, hogy lényegesen heterogénebb, mint Közép- és Kelet-Európa.

3. A kilencvenes évek

Jugoszlávia szétesése és az azt követő háborúk idején az Európai Közösség nem tudott mit kezdeni a kialakult helyzettel, s évek teltek el, mire a Maastrichtban létrehozott közös kül- és biztonságpolitika megfelelő választ tudott adni a térség stabilizálására. A jugoszláv eseményeket az EU második pillére kudarként élte meg, hiszen nem hogy nem volt „közös”, de még csak nem is működött, s a Közösség tévovázása lehetőséget adott a NATO és az USA beavatkozására. Hiányzott a tagállamok közötti politikai konszenzus, a fellépéshez szükséges intézményi és katonai feltételek sem voltak meg, s ezért az Unió részvétele a balkáni konfliktusok megoldásában nem a Közösség keretein belül, hanem nemzetközi műveletekhez kapcsolódva valósult meg. Az EU a kilencvenes években indirekt eszközök – segélyek és támogatások – alkalmazásával tudott csak hozzájárulni a balkáni válságkezeléshez.⁴

Az első halvány jel Dayton után villant fel, amikor a Bizottság 1996. február 14-én először tett említést arról, hogy a térség stabilitását regionális együttműködéssel lehet megvalósítani. A „Regionális megközelítés” (Regional Approach) öt állam, Jugoszlávia utódállamai (Szlovénia kivételével) és Albánia esetében szorgalmazta bilaterális kapcsolatok

kiépítését, és vázolta az EU lehetséges jövőbeni szerepét a területen. A Nyugat-Balkán elnevezést még nem használta, de ez az első eset, hogy a térséget egy régióként kezelte.⁵ Erre építve 1996 decemberében az emberi jogok, a kultúra és a regionális együttműködések támogatására útjára indították a Daytoni Békeszövedés kiegészítéseként a Royaumont Folyamatot.

A fordulópontot az 1999-es koszovói krízis jelentette, mely kilendítette benuitságából a Közösséget. Az 1999. június 10-én Cologne-ban elfogadott Stabilitási Paktumban⁶ az Unió magára vállalta a balkáni válság megoldását, melyet összekapcsolt a nemzetépítés és az abból fakadó szélesebb körű politikai feladatok támogatásával, és a Nyugat-Balkán stabilitásának megteremtésére meghirdette a Stabilizációs és Társulási Folyamatot (Stabilisation and Association Process; SAP), az Unió legfőbb eszközét a térségben.⁷

4. Stabilizációs és Társulási Folyamat

Az Európai Bizottság 1999. május 26-án a Nyugat-Balkán országai – Albánia, Macedónia, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Szerbia és Montenegró) – számára meghirdette a Stabilizációs és Társulási Folyamatot. A SAP a közösség politikai programja a térség biztonságának és fejlődésének megvalósítására, az Európai Unió legfőbb eszköze a Thesszalóniki Agendában foglaltak végig vitelére, egy hosszú távú keretprogram, mely magában foglalja a katonai és politikai biztonságot, a piaczgazdaság megvalósítását, a regionális kapcsolatok és együttműködések támogatását és megteremti a térséghez tartozó országok és az EU kapcsolatainak stratégiai kereteit. A SAP távolabbi célja a tagjelöltség külső és belső feltételeinek megteremtése.⁸

A Stabilizációs és Társulási Folyamat terminológiában a „stabilitás” szűkebb értelmezésben a nemzetépítés békés megvalósításának programja, mely elsődleges, „belső” feltétele az ország sikeres átalakításának, s mint ilyen a Tanács hatáskörébe tartozik. A „társulás” elsősorban a külső fejlődést indukálja, melyre a Bizottságnak van rálátása. Ily módon a külső és belső tényezők együttesen teremtik meg a SAP elindításához szükséges feltételek teljesülését.⁹

A SAP eszközeinek megnevezésére a 2000. november 24-én Zágrábban tartott csúcson került sor, ahol a 15 tagállam állam- és kormányfői, valamint a SAP országai vettek részt. A folyamat olyan progresszív partnerségen alapult, melynek megvalósítására az Unió kereskedelmi engedményeket, gazdasági- és pénzügyi támogatásokat (CARDS), valamint Stabilizációs és Társulási Megállapodásokat (Stabilisation and Association Agreement, SAA) ajánlott a térség államainak.

A folyamat két fő részből áll. Az első szakaszban az Unió szabadkereskedelmi megállapodásokat köt a térség országaival és segítséget nyújt a Nyugat-Balkán államainak az átalakulás megvalósítására. Ezen felkészülési időszak alatt a Bizottság éves jelentésekben értékeli az elért eredményeket, s ha elégedett a fejlődés ütemével, és megfelelően stabilnak tartja, mind politikai, mind gazdasági, mind intézményi vonatkozásban az államot, megvalósíthatósági tanulmányában (Feasibility Report) javaslatot tesz a SAP második szakaszának elkezdésére. Ez az adott ország viszonyaira alapozva Stabilizációs és Társulási Megállapodás megkötését jelenti az Unió és a Nyugat-Balkán egyes államai között.

A SAP kritériumainak teljesítése tehát előfeltétele a folyamat legfontosabb elemének, a Stabilizációs és Társulási Megállapodásnak, melynek rendkívül fontos szerepe abban rejlik, hogy aláírásával speciális szerződéses viszony alakul ki a jelölt, az Unió és annak tagállamai között. A megállapodások sajátossága, hogy nem bilaterális jellegűek, mert a Közösség és külön-külön minden tagállam, valamint az adott nyugat-balkáni ország között

kötetik. A Stabilizációs és Társulási Megállapodások a tíz közép- és kelet-európai tagjelölt országgal kötött Európai megállapodásokhoz hasonlíthatók, ugyanakkor lényegesen több és szigorúbb feltételt szabnak az új államoknak, ráadásul csak a Tanács jóváhagyásával, a Parlament hozzájárulásával és minden tagállam ratifikációjával léphetnek életbe. Ez is magyarázatot ad arra, hogy miért tartott nyolc évig, míg az utolsó nyugat-balkáni állammal is aláírták a megállapodást, s Horvátország és Macedónia kivételével miért vannak még mindig folyamatban a ratifikációk.

Összehasonlítva az Európai megállapodásokkal, látható, hogy jelen esetben a hangsúly nem a csatlakozáson, hanem a stabilizáción van. Az elnevezés megváltoztatása is ezt tükrözi, melyben mindemellett szerepet játszott az is, hogy a tagállamok nem értettek egyet a bővítés kérdésében, ezért a látszatát is el kívánták kerülni annak, hogy a Megállapodás megkötése után nyitva áll az út az EU-ba (mely a közép- és kelet-európai országok számára adott volt). Ezért az aláíró nyugat-balkáni államok továbbra is potenciális jelöltek maradnak, s a megállapodás utalást sem tett arra, hogyan érhető el az uniós tagság.¹⁰

Az SAA jelentősége mindemellett számos pozitívummal jár, így lehetővé teszi a szabadkereskedelmi övezetbe való bekapcsolódást, segíti az EU-tagsággal kecsegtető változásokat, arra ösztönzi a potenciális tagjelöltnek számító országot, hogy minél gyorsabban hajtsa végre az Unió által szükségesnek tartott reformokat, és gazdasága minél inkább közelítsen az uniós szinthez. A megállapodás – kimondatlanul – a csatlakozás első lépésének tekinthető, mely legfőbb eszköze az uniós tagság elérésének. Az SAA hatékony alkalmazása az előcsatlakozás szakaszának központi eleme, s előfeltétele bármely további, az uniós csatlakozás irányába tett lépésnek.

A megállapodások testre szabottak és ország-specifikusak, de a végső célok tekintetében minden jelölt számára ugyanazokat az előírásokat tartalmazzák. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a tárgyalási folyamat zömében azonos, de a végrehajtás sebességét illetően már igen nagyok az eltérések, vagyis elsősorban a tagállamon múlik az SAA életbelépése.¹¹ A csatlakozási folyamat időhorizontját szemlélteti az alábbi táblázat, melyből jól látható, hogy az egyes nyugat-balkáni államoknak milyen hosszú ideig tartott az SAA aláírásához vezető út.

1. ábra. Az Európai Unió és a Nyugat-Balkán államainak kapcsolatainak alakulása (Koszovó nélkül)

Map 1. European Union and Western Balkans relations

	SAA tárgyal. kezdete	SAA aláírása	SAA életbe lépése	Ideiglenes megállapodás	csatlakozási kérelem	Tagjelölt	Csatl. tárgy. kezdete
Albánia	2003. 01. 31.	2006. 06. 12.		2006. 12. 01.	2009. 04. 28.		
BiH	2005. 11. 21.	2008. 06. 16.					
Ho.	2000. 11. 24.	2001. 10. 29.	2005. 02. 01.	2002. 03. 01.	2003. 02. 21.	2004. 06. 18.	2005. 10. 03.
Macedónia	2000. 11. 24.	2001. 04. 09.	2004. 04. 01.	2001. 06. 01.	2004. 04. 22.	2005. 12. 16.	
Szerbia	2005. 10. 10. 2007. 06. 13.	2008. 05. 29.			2009. 12. 22.		
Montenegró	2005. 10. 10. 2007. 03.	2007. 10. 15.		2008. 06. 01.	2008. 12. 15.		

Forrás: saját szerkesztés

Az SAA aláírása után a reformfolyamat az abban előírt kötelezettségeknek megfelelően zajlik, illetve iránymutatást ad az EU és az adott állam között megszülető jóval részletesebb szerződés, az Európai Partnerségi Megállapodás (European Partnership Agreement) is. Az Európai Partnerség az SAA-hoz hasonlóan egy országra vonatkozik, s messzemenően figyelembe veszi annak speciális helyzetét és igényeit. Tartalmazza a rövid és közép-

távú prioritásokat, az ezek megvalósítására biztosított pénzügyi és technikai segítséget, valamint akárcsak az SAA, lehetőséget biztosít az EU-nak arra, hogy figyelemmel kísérje a reformok végrehajtását.¹²

A monitoring folyamatosságát biztosítja az Európai Parlament és a tagállamok törvényhozásai közötti kapcsolattartás, melynek eszköze a tagjelölt Horvátország és Macedónia esetében a Közös Parlamenti Bizottságok (Joint Parliamentary Committees), a többi országnál a parlamentközi találkozók (Inter-parliamentary meetings).

Az Unió a SAP keretén belül lezajló változásokat és fejlődést évente értékeli. Kezdetben a Bizottság „éves jelentéseket” (Annual Report), 2005-től pedig új név alatt „haladási jelentéseket” (Progress Report) – hivatalos fordításban országjelentést – készít. Míg az éves jelentések egyszerre foglalkoznak a régió és az egyes országok fejlődésével, addig az utóbbiak már országokra lebontva jelennek meg, s jobban koncentrálnak a feladatok teljesítésére, az elért sikerekre, a progresszióra.

5. A Nyugat-Balkán az uniós dokumentumok tükrében

A SAP meghirdetése után a 2000 júniusában Santa Maria de Feiraban megtartott Európai Tanács ülésén a térség lehetséges jövőbeni csatlakozásáról esett szó, mely ígérettel kívánták motiválni a Nyugat-Balkán országait a megkezdett reformok véghezvitelére, a jogállamiság, demokratikus berendezkedés és stabil intézményrendszer, valamint piacgazdaság megteremtésére. A csúcson azonban azt is világosan a térség értésére adták, hogy az európai uniós orientáció önállóan nem, csak jószomszédi és bilaterális kapcsolatokon keresztül valósítható meg.¹³

Ezt követte három év múlva, 2003 júniusában az Európai Tanács Thesszaloniki Csúcs-találkozója, mely uniós perspektívát kínált a Nyugat-Balkán országai számára, feltéve, ha teljesülnek a Stabilizációs és Társulási Megállapodásokban foglaltak, és tagjelölti státust kap az illető ország. Alapelve a 2004-es bővítés kapcsán is megfogalmazásra kerülő differenciálás, mely a Nyugat-Balkán államainak egyéni előrehaladásán alapul, s felvillantja a közép-kelet-európai tagjelöltek utolérésének lehetőségét, elsősorban Horvátország számára. A Thesszaloniki Agenda az Európai Unió prioritásai közé emelte a régió országainak támogatását. Maga Romano Prodi, az Európai Bizottság akkori elnöke Thesszalonikiben úgy fogalmazott, hogy „Európa egysége addig nem valósulhat meg, ameddig a Balkán országai nem lesznek az Unió tagjai”.¹⁴

A Thesszalonikiben megfogalmazásra került uniós perspektíva a Nyugat-Balkán államai számára mintegy katalizátorként hatott, felgyorsítva a politikai, gazdasági és intézményi reformokat, s elősegítve a közeledést és a regionális kapcsolatok kialakítását. Az integrációs lehetőség biztosítása nélkül valószínűsíthető, hogy még a status quo is nehezen lett volna tartható, a reformok lelassulása, a fejlettségbeli különbségek közötti szakadék további növekedése, euroszepticismus, instabilitás, akár újabb konfliktusok kialakulása következhetett volna be. Az EU reálisan látva ennek esélyét, túllépett belső konfliktusain, melyek történetének legnagyobb, 2004-es bővítése kapcsán kialakultak. A keleti bővítés után ugyanis megerősödtek azok a hangok, amelyek inkább az EU belső problémáinak megoldására helyezték volna a hangsúlyt és a bővítést elodázták volna ezek orvoslásáig. Ez a „bővítési fáradtság” („fatigue”) különösen jellemző volt a 2004-es bővítés utáni időszakban, mely „reflexió” („gondolkodási”) időszak 2006-ban túllendülni látszott holtpontjáról.¹⁵ Ezt olyan uniós dokumentumok megszületése igazolja, mint a 2006 januárjában megjelent „A nyugat-balkáni országok az Európába vezető úton: a stabilitás megszilárdítása és a jólét megteremtése”, valamint az ugyanazon év végén elfogadott „Bővítési Stratégia”.

Előbbi konkrétan megnevezte az Unió által bevezetésre kerülő új eszközöket, így a szabadkereskedelmi térség kialakítását, a Nyugat-Balkánról exportált áruk uniós felvevőpiacának szélesítését, a vízumkötelezettségek enyhítését, a szubrégió hallgatói számára egyetemi ösztöndíjak felajánlását, valamint a Thesszaloniki Agendában három évre tervezett a Kis- és középvállalkozások Európai Chartájának három évvel történő meghosszabbítását. Értékelve az eddig elért eredményeket, a Bizottság közleményében kiemelte, hogy az EU-hoz való csatlakozási kilátások pozitívan hatottak a térségben lezajló gazdasági és politikai reformokra.¹⁶ A közleményt az EU és a nyugat-balkáni országok külügyminiszterei március 11-én Salzburgban aláírásukkal hitelesítették.

Ehhez szorosan kapcsolódott, hogy az Unió 2006. január 30-án európai partnerségi megállapodásokat kötött a Nyugat-Balkán államaival – kivéve az ezzel már rendelkező Horvátországot –, mely szintén jelzésértékű volt a térség integrálódása és a prioritást élvező feladatok megnevezése szempontjából.¹⁷

A bővítés folyamatának elhidegült légkörében újabb mérföldkőnek tekinthető a Bizottság 2006. novemberi 8-án, majd az Európai Tanács 2006. decemberi ülésén elfogadott „Bővítési stratégia és főbb kihívások 2006-2007” című dokumentuma, melyben az Európai Unió állam- és kormányfői konszenzusra jutottak, eloszlatták a mélyülés és/vagy bővülés körül kialakult bizonytalanságot, hitet tettek a bővítés további folytatása mellett. Ugyanakkor kikötötték, hogy az újabb bővítések nem gördíthetnek akadályokat az Unió továbbfejlődése elé, s az integrációs képesség a Közösség részéről alapvetően három feltétel teljesítésén nyugszik. Az első pillér az intézmények és a döntéshozatali mechanizmus átalakítása és képessé tétele a 27-tagra méretezett EU további bővítésére. A második feltételt az Unió pénzügyi forrásai és az azok hozzájárulása a gazdasági és társadalmi kohézióhoz jelenti, míg a harmadikat az EU politikai céljainak, a közös és közösségi politikák további elmélyítésének és az új tagok ehhez való alkalmazkodóképességében határozták meg. Ennek alapján jól látható, hogy az EU bővítési stratégiáját külső és belső dimenzió egyaránt jellemzi. A külső dimenziót az uniós normáknak megfelelő belső reformok, míg a belsőt a szorosabb együttműködés demonstrálja.¹⁸

A bővítési stratégiában megerősítették, hogy a csatlakozási tárgyalások minden szakaszában ragaszkodnak a szigorú feltételrendszerhez és azok maradéktalan teljesítéséhez, s a bővítést alapvetően a leendő tagállamok kapacitása határozza meg, tehát minden csatlakozni kívánó országot külön-külön, saját előrehaladása alapján értékelnek. Pontos csatlakozási határidő megjelölésére az Unió addig nem vállalkozik, amíg a tárgyalások lezárása belátható közelségbe nem kerül.

Az Unió leszögezi, hogy az eddigi és főként a legutolsó bővítés eredményeinek konszolidálása az előfeltétele a további tagfelvételeknek. Ezzel körvonalazódott az a stratégia, mely elveti a csoportos bővítést, de nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy vajon hány hullámban fog mindez megvalósulni. 1981 óta először villant fel annak a reális esélye, hogy egy ország – Horvátország – egyedül csatlakozhasson, anélkül, hogy be kellene várnia társait. Ez azt a kételyt veti fel, hogy a nemzeti ratifikációk elhúzódása miatt a további bővítési folyamat nagyon fragmentálttá válhat, ami további kérdéseket – pl. mégis csak csoportosan kellene bővíteni – generál, annál is inkább, mert a Közösség az eddigi tapasztalatok alapján jobban kedveli a kiscsoportos bővítéseket.

2008. március 5-én az Európai Bizottság felzárkóztatási csomagot fogadott el a Nyugat-Balkán számára, mely számos új kezdeményezéssel segíti a régió felzárkóztatását. Ennek keretében hangsúlyozottan kiemeli, hogy a Nyugat-Balkán számára biztosított pénzügyi források az EU által valaha nyújtott legnagyobb összegű stabilizációs támogatást képezik. A Közösség nagy hangsúlyt fektet a térséget az Unióhoz kapcsoló közlekedési rendszerek fejlesztésére, melyek lehetővé teszik a Nyugat-Balkán bekapcsolódását Európa gazdasági

vérkeringésébe. A spill over hatás következtében a gazdaság megszilárdulása jótékony hatással lehet a társadalmi, politikai stabilitásra is.¹⁹

A dokumentum előtérbe helyezi a személyes kapcsolatokat, ezzel elindítva azt a folyamatot, melynek első lépéseiként 2008-ban vízumkönnyítési megállapodásokat léptettek életbe, melyek szerint 60 euróról 35-re csökkent a vízumköltség, s kiállításának idejét is 10 napban limitálták. 2009. december 19-étől pedig Horvátország után Szerbia, Macedónia és Montenegró számára is biztosították a vízummentességet.

6. Összegzés

Összegezve, jól látható, hogy az Unió a kilencvenes évek második felében kialakított regionális megközelítése óta egyre inkább elkötelezett a térség irányában, melynek felzárkózását, az uniós politikai és gazdasági feltételekhez való közelítését különböző eszközök bevezetésével segítette. Amíg kezdetben a feltételek megteremtésére helyeződött a hangsúly, addig napjainkban már politikai ígéretek is megfogalmazódnak, anélkül azonban, hogy a Közösség bármilyen legális és konkrét elkötelezettséget vállalna. A Thesszaloniki Agenda csak a „lehetséges csatlakozás” kifejezést említi, de önmagában a „csatlakozás” szó nem szerepel a dokumentumban, s a végső cél, a tagság megszerzése szintén hiányzik az EU retorikájából. Amíg korábban a csatlakozási tárgyalások megkezdése a biztos csatlakozás első lépése volt, most az elnökségi beszámoló szerint a tárgyalások „nyílt végű folyamatot jelentenek, melynek végkifejletét nem lehet garantálni.”²⁰

A csatlakozási feltételek állandó bővülése a térség esetében is nyomon követhető, bár az új kritériumok túlnyomó része a Stabilizációs és Társulási Folyamatból adódik, s olyan feltételeket szab, mint a menekültek visszatérése, együttműködés a hágai Nemzetközi Törvényszékkal, a kisebbségek jogainak garantálása. Nagyon valószínű, hogy ezek bármely korábbi bővítésnél is szerepeltek volna, ha a tagjelölt hasonló gondokkal küszködött volna, mint a Nyugat-Balkán államai.²¹

A Nyugat-Balkán államaiban kivétel nélkül jelentős gazdasági és politikai reformokat hajtottak végre, ha azok eredményei nem is minden esetben láthatóak és még sok tennivalót kívánnak. Kérdés, meddig lehet az Unió részéről tovább ösztönözni a változásokat, anélkül, hogy tényleges politikai elkötelezettséget kellene vállalni.

JEGYZETEK

1. A Nyugat-Balkán fogalma változó kategória, hiszen megalkotásakor mindössze öt állam tartozott a szubrégióhoz. Az azóta bekövetkező változások, így Szerbia és Montenegró különválása, valamint Koszovó függetlenedése miatt mára már hétre bővült az országok száma.
2. Gallagher, Tom (1998): *The Balkans: Bulgaria, Romania, Albania, and the Former Yugoslavia*. In: White, Stephen–Batt, Judy–Lewis, Paul G. (szerk.): *Developments in Central and East European Politics 2*. Macmillan. London. 43–58. old.; Ágh Attila (2006): *Eastern Enlargement and the Future of the EU 27: EU Foreign Policy in a Global World*. Together for Europe Research Centre of Hungarian Academy of Sciences. Budapest. 289–332. old.; Longo, Matthew (2003): *The EU in the Balkans; Rotten Carrots?* In: *Central European Political Science Review*, Vol. 4, No. 14, Winter 2003. 112–125. old.
3. Gallagher (1998): 43–58. old.
4. Gazdag Ferenc (2000): *Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája*. Osiris Kiadó. Bp.; Rácz András (2005): *Az Európai Unió szerepvállalása a balkáni válságok kezelésében*. In: Arvay Viktor–Bodnár Erzsébet–Demeter Gábor (szerk.): *A Balkán és a keleti kérdés a nagyhatalmi politikában*. Hungarovox Kiadó. Bp. 242–265. old.

5. European Commission (1996) Commission Report on the Prospects for the Development of Regional Cooperation for the Former Yugoslavia. COM (96) 476 final 14 February 1996.
6. European Council (1999) Stability Pact for South-Eastern Europe. (1999/345/CFSP) OJ 1999 L 133/1. 17 May 1999.
7. European Council (1999)
8. European Commission (1999) Commission Communication to the Council and European Parliament on the Stabilisation and Association Process for the Countries of South-Eastern Europe. COM (99) 235. Brussels. 26. 05. 99.
9. Ágh Attila (2006): 289–332. old.
10. Phinnemore (2003): Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans. 8 (2003) EFA Rev. 77.
11. Phinnemore (2003).
12. European Commission (2003): Proposal for a Council Regulation on the Establishment of European Partnerships in the framework of Stabilisation and Association Process. COM (2003) 684 final.
13. European Council (2000) Presidency Conclusions - Santa Maria de Feira European Council Meeting, 19–20 June 2000, Press Release Nr: 2000/1/00, Santa Maria de Feira, 19 June 2000, point 67.
14. European Council (2003) The Thessaloniki Agenda for the Western Balkans: Moving towards European Integration. Presidency Conclusions of Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003, Document 11638/03, Brussels, 1 October 2003, point 40.
15. Györkös Péter (2006): A gondolkodási („reflexiós”) időszak első éve. Európai Tükör. 2006/10. 17–21.
16. European Commission (2006): The Western Balkans on the Road to the EU: Consolidating Stability and Raising Prosperity. COM (2006) 27 final, 27 January 2006.
17. European Council (2006): A Tanács határozata az Albánia/Bosznia-Hercegovina/Szerbia, Montenegró/Macadónia európai partnerségben megfogalmazott elvekről, prioritásokról és feltételekről. 2006/54/EK; 2006/55/EK; 2006/56/EK; 2006/57/EK határozatok. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 49. évf. 2006. 02. 07.
18. European Commission (2006): Enlargement Strategy and Main Challenges 2006–2007. COM (2006) 649 final 8 November 2006.
19. European Commission (2006) Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Western Balkans: Enhancing the European perspective. COM (2008) 127 final, 5. 3. 2008. Brussels
20. European Council (2004) Presidency Conclusions of Brussels European Council, 16–17 December 2004. 16238/04, Brussels, 17 December 2004, point 5.;
21. Samardžija, Višnja (2007): Enlargement on Crossroad: Prospects for Croatia and South-Eastern Europe. In: Ágh, Attila–Ferencz, Alexandra (szerk.): Overcoming the EU Crisis: EU Perspectives after the Eastern Enlargement. The Together for Europe Research Centre and Foundation, Budapest, 107–131.; Pippin, Christian (2004) The rocky road to Europe: the EU's Stabilisation and Association Process for the Western Balkans and the principle of conditionality. European Foreign Affairs Review, Vol. 9. No. 2. 2004. 219–245.;

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ágh Attila (2006): Eastern Enlargement and the Future of the EU 27: EU Foreign Policy in a Global World. Together for Europe Research Centre of Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 289–332. old.
- European Commission (1996): Commission Report on the Prospects for the Development of Regional Cooperation for the Former Yugoslavia. COM (96) 476 final 14 February 1996.
- European Commission (1999): Commission Communication to the Council and European Parliament on the Stabilisation and Association Process for the Countries of South-Eastern Europe. COM (99) 235. Brussels. 26. 05. 99.

- European Commission (2003): Proposal for a Council Regulation on the Establishment of European Partnerships in the framework of Stabilisation and Association Process. COM (2003) 684 final.
- European Commission (2006): Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Western Balkans: Enhancing the European perspective. COM (2006) 127 final, 5. 3. 2006. Brussels.
- European Commission (2006): Enlargement Strategy and Main Challenges 2006–2007. COM (2006) 649 final 8 November 2006.
- European Commission (2006): The Western Balkans on the Road to the EU: Consolidating Stability and Raising Prosperity. COM (2006) 27 final, 27 January 2006.
- European Council (1999): Stability Pact for South-Eastern Europe. (1999/345/CFSP) OJ 1999 L 133/1. 17 May 1999.
- European Council (2000): Presidency Conclusions - Santa Maria de Feira European Council Meeting, 19–20 June 2000, Press Release Nr: 2000/1/00, Santa Maria de Feira, 19 June 2000, point 67.
- European Council (2003): The Thessaloniki Agenda for the Western Balkans: Moving towards European Integration. Presidency Conclusions of Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003, Document 11638/03, Brussels, 1 October 2003, point 40.
- European Council (2004): Presidency Conclusions of Brussels European Council, 16–17 December 2004. 16238/04, Brussels, 17 December 2004, point 5.
- European Council (2006): A Tanács határozata az Albánia/Bosznia-Hercegovina/Szerbia, Montenegró/Macadónia európai partnerségben megfogalmazott elvekről, prioritásokról és feltételekről. 2006/54/EK; 2006/55/EK; 2006/56/EK; 2006/57/EK határozatok. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 49. évf. 2006. 02. 07.
- Gallagher, Tom (1998): The Balkans: Bulgaria, Romania, Albania, and the Former Yugoslavia. In: White, Stephen–Batt, Judy–Lewis, Paul G. (szerk.): Developments in Central and East European Politics 2. Macmillan, London, 43–58. old.
- Gazdag Ferenc (2000): Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája. Osiris Kiadó, Bp.
- Györkös Péter (2006): A gondolkodási („reflexiós”) időszak első éve. Európai Tükör, 2006/10. 17–21.
- Longo, Matthew (2003): The EU in the Balkans; Rotten Carrots? In: Central European Political Science Review, Vol. 4, No. 14, Winter 2003. 112–125. old.
- Phinnemore (2003): Stabilisation and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans. 8 (2003) EFA Rev. 77.
- Pippan, Christian (2004): The rocky road to Europe: the EU's Stabilisation and Association Process for the Western Balkans and the principle of conditionality. European Foreign Affairs Review, Vol. 9. No. 2. 2004. 219–245. old.
- Rácz András (2005): Az Európai Unió szerepvállalása a balkáni válságok kezelésében. In: Árvay Viktor–Bodnár Erzsébet–Demeter Gábor (szerk.): A Balkán és a keleti kérdés a nagyhatalmi politikában. Hungarovox Kiadó, Bp. 242–265. old.
- Samardžija, Višnja (2007): Enlargement on Crossroad: Prospects for Croatia and South-Eastern Europe. In: Ágh, Attila–Ferencz, Alexandra (szerk.): Overcoming the EU Crisis: EU Perspectives after the Eastern Enlargement. The Together for Europe Research Centre and Foundation. Budapest. 107–131. old.